

POET

תפקודים ניהוליים (Executive functions)
מהם, וכיצד הם משפיעים על תפקוד ילדים?

ד"ר כרמית פריש, מרפאה בעיסוק
שאנן, המכללה האקדמית הדתית לחינוך; עמיתת מחקר, המעבדה לתפקוד אנושי מורכב והשתתפות, החוג לריפוי בעיסוק, אוניברסיטת חיפה

תוכן ההרצאה

- תפקודים ניהוליים (ת"נ)
- מהות, והקשר לADHD
- השפעה של עיכוב בהתפתחות ת"נ על התפקוד
- אבחון וטיפול
- הצגת מקרה
- שאלות

Take home massage

מהם תפקודים ניהוליים ?

מהם תפקודים ניהוליים ?

גמישות	זיכרון עבודה	עכבה התנהגותית וקוגניטיבית
סוף מעשה במחשבה תחילה (לכה דודי, זוהר)	איזהו חכם, הרואה את הנולד (גמרא, מסכת תמיד, סדר קודשים)	איזהו גיבור הכובש את יצרו (משנה, מסכת אבות, פרק ד' משנה א')

(Diamond 2013)

תפקודים ניהוליים והשפעתם על תפקוד יום-יומי

© PhD, OT Barkley, 2012, ערוך ע"י סרפית פריש

(Barkley & Benton, 2010)

התפתחות הת"נ

0-2 שנים

- יוזמה של תגובות מכוונות מטרה (מושגים וסכמות פעולה)
- פתרון בעיות (קביעות אוביקט)

2-4 שנים

- עיכוב תגובה ושליטה עצמית על ההתנהגות (סימבוליזציה)
- הנחיה עצמית על ידי דיבור (פיתוח שפה)
- מיקוד קשב וחיפוש יעיל, זיכרון עבודה

4-6 שנים

- תכנון פעולות מורכבות, פתרון בעיות גמיש (הבנה, TOM, גמישות)
- בקרה

(flavell, 1977; Kemp et al , 2001; Dawsan & Guare, 2010; Zelazo, Muller & Marcovitch, 2003)

7

גורמים המשפיעים על התפתחות הת"נ

- התפתחות האונה הקדם-מצחית, שפה
- יציבות הסביבה הביתית
- קשר רגשי משמעותי וחיובי עם מבוגר
- סגנון הורות : מתירנות -- סמכותיות יתר
- מודלים מסביבת הבית ובית הספר
  - הזדמנויות להתנסות בשליטה
  - ערכים
  - אסטרטגיות לויסות עצמי

(Ylvisaker and Feeney, 2008)⁸

מגמות בהתפתחות הת"נ

- מחיצוני לפנימי
- מאחרים לעצמי
- מהווה לעתיד
- מסיפוק מידי לדחיית סיפוקים

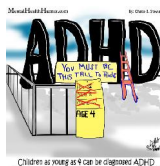
9

עיכוב בהתפתחות הת"נ

- Learning Disabilities (LD)
- Autistic Syndrome Disorder (ASD)
- Attention Deficit Hyperactive Disorder (ADHD)
- Developmental Coordination Disorder (DCD)
- Specific Language Impairment (SLI)
- Cerebral Palsy (CP)

(Gioia, Espy, Isquith, 2003)¹⁰

ADHD

- חפיפה של 100% בין ADHD לבין חסרים בת"נ
(Barkley, 1997b; Brown, 2006; Brown, 2009; Thorell & Wåhlstedt, 2006)
- שכיחות חסרים בת"נ בקרב 30% עד 50% בלבד מהילדים עם ADHD
(Biederman et al., 2004; Loo et al., 2007; Nigg, Willcutt, Doyle, & Sonuga-Barke, 2005)

מדוע שאלה זו חשובה?

11

השפעה על התפקוד איך יראה ילד צעיר עם עיכוב בהתפתחות הת"נ?

- אם תצפו בו מהצד תראו ש..
- קשה לו לשלוט בהתנהגות
- הוא לא מצליח לשנות התנהגות למרות משוב מכוון
- אינו יעיל בפתרון בעיות
- חסר במוטיבציה לביצוע משימות
- מוסח בקלות, שכחן, פיזי, מתקשה לחכות לתורו
- מפריע לאחרים ועלול לומר דברים חסרי טאקט

(Isaacs & Oates, 2008; Cermak, Maier, & Katz, 2011)¹²

12

השפעה על כל תחומי התפקוד..

”בבוקר הוא קם לפני הציפורים ולא יודע מה לעשות עם עצמו...
אחר הצהריים רץ במסדרון הלוך ושוב, מפזר משחקים ולא יושב לשחק לרגע.
הגננת ובני משפחה מעירים לנו המון על ההתנהגות שלו ... הם חושבים שאנחנו לא מחנכים אותו”

13

משחק ותפקוד חברתי

- חוסר ארגון, פעילות גבוהה*, **תובענות השתלטות**
- **חיקוי** / צפייה מהצד, משחק מצומצם
- קשיי **התמדה** (Perez, et al., 2014)
- העדפת צעצועים ופעילויות משחק **לא שותפים** (Pfeifer, Terra, dos Santos, Stagnitti, & Panúncio-Pinto, 2011)
- קושי להשתתף **במשחק סימבולי**
- **הפגנת רגשות** בעוצמה, קושי להירגע, לחלוק
- מזג שלילי, גובר **בפעילות לא מובנית** (DePaul et al., 2001)
- **מפגינים פחות חיבה כלפי הוריהם** (Perez, Turner, Fisher, Lockwood, & Daley, 2014)

14

תפקודי היום יום

- **חוסר שינה, עייפות** (Leventakou et al., 2016)
- **ביצוע לא יעיל** של משימות, שפיכת מזון, שימוש בחפצים לא מתאימים (Gol & Jarus, 2005)
- **אכילת יתר, השמנה** (Leventakou et al., 2016;) (Nederkoorn, et al., 2010)

<https://www.israelhayom.co.il/article/263405>

15

תפקוד אקדמי

- **כישורי שפה וחשבון** נמוכים יותר לעומת בני גילם (DuPaul, et al., 2001)
- **צרכים מיוחדים** רבים יותר
- **נזקקים לעזרה בלימודים** (Canals, et al., 2016)

16

סיכונים

הילדים

- השפעות שליליות על התפקוד גם בבגרותם
- הפרעות נלוות נפשיות / פסיכיאטריות (Caci & Paille, 2014)

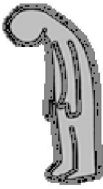
ההורים

- נדרשים לשנות שגרות, לוותר על פעילויות (Segal, 1998)
- חווים חוסר צייתנות / כוונה להכעיס (Lambek et al., 2014)
- נוטים לחוות יותר דחק, להתנהג בדרך שלילית יותר כלפי ילדם (Harpin, 2005; Theule, Wiener, Tannock, & Jenkins, 2013)
- מתקשים בארגון המשפחה ובשמירת לכידותה (Foley, 2011)

17

אז מה..?

- השפעות שליליות על תפקוד הילדים בכל תחומי החיים גם בבגרותם (Caci & Paille, 2014)

18

אז מה..?

".. בתור "מאובחן לא רשמי" שגילה שהוא לא "טמבל" או "כישלון" בגיל מאוחר יחסית, ונעזר בכלים יחסית פשוטים לטפס על "הרים" מהעבר, וכדי להפוך אותם למישור, או לפחות לגבעות- חשבתי שנכון יהיה לתת את הכלים האלה לבת שלי מוקדם ככל האפשר...

...מהצד של אחד שלא קיבל בילדותו כזאת תמיכה, ומכיר את הסבל בעמידה מול קירות בלתי נראים ובלתי עבירים מסיבות לא ברורות, אני מאושר לדעת שבצורה פשוטה, לא תמיד קלה- הבת שלי יכולה להגיע לאיפוא שתכוון.."

19

אבחון וטיפול

20

חשיבות האיתור המוקדם

21

הערכת תפקודים ניהוליים - על ידי מי?

- "מקצוע הרפוי בעיסוק מספק תרומה ייחודית לתהליכי התערבות במטופלים עם חסרים בתפקודים קוגניטיביים גבוהים (תפקודים ניהוליים ומודעות) מאחר ותהליכים אלה אינם ניתנים להבנה מלאה או טיפול בכלים או סביבות שהינם "מעבדתיים"..."
- "מאחר ומרפאים בעיסוק מתמחים **בניתוח של עיסוקים**, יש להם הזדמנות ייחודית לתרום להערכה, לטיפול ולהתפתחות תיאורטית בתחום זה..." (Katz & Hartman-Maier, 2005)

22

The Behavior Rating of Executive Function (BRIEF-P; Gioia, Espy, Isquith, 2003) Preschool Version

- היבטים התנהגותיים של חסרים בת"נ
- גיל 2-5.11 שנים

Executive Functions & Occupational Routines (EFORTS) Scale

(פריש ורוזנבלום, 2014; סמואל 2018)

- היבטים תפקודיים של חסרים בת"נ
- גיל 3-10 שנים

23

דוגמא משאלון EFORTS

שגרת בוקר וערב מי נמצא עם הילד בדרך כלל בשגרות אלו: אימיה אבא **אבא** אמה **אמא** אחר

המיד	לעיתים רחוקות	לעיתים רבות	אף פעם	אף פעם
1. מתחיל ביומנו לבצע פעילויות בבוקר כמו התלבשות או צחצוח שיניים		✓		
2. מצליח להתמיד בפעילויות הבוקר בקצב מתאים, ללא צורך בתזכורת של מבוגר.			✓	
3. זוכר את רצף הפעילויות שצריך לעשות בבוקר לפי סדרן.	✓			
4. מתורגן בבוקר בהתאם לכללי הבית לדוגמה, שוטף ידיים לאחר השירותים, מניח את הפיגמה על נוטתו או מסיר צלחת מהשולחן.		✓		
5. מותיר בעיות שמתעוררות במהלך ביצוע פעילויות הבוקר. לדוגמה, מחפש בעצמו חפצים חיוניים כשהוא לא מוצא אותם.			✓	
6. מבצע רק פעילויות שמקדמות את ההתלבשות וההכנה לציאה מהבית ונמנע מעיסוק אחרים שהוא רואה או שומע ושאינם קשורים לכך לדוגמה, מצליח להתעלם מטלוויזיה שדולקת בחדר אחר.				✓

24

כיצד מטפלים כיום בעיכוב בהתפתחות התפקודים ניהוליים?

- טיפול תרופתי *
- טיפול התנהגותי
- אימון ישיר של קשב/ זיכרון עבודה בהקשר מעבדתי
- שיפור עכבה באמצעים לא תרופתיים: דיאטה, פעילות אירובית, אומנויות לחימה, יוגה, ביודפדיק
- שיפור תפקודים ניהוליים

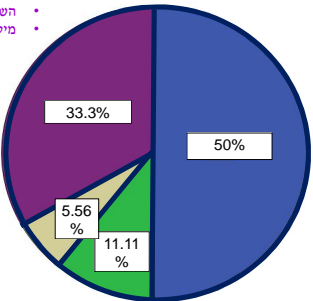
POET

שיפור תפקודים ניהוליים של ילדים עם ADHD

התוכנית	אוכלוסייה	גיל	עם מי?	קשר לתפקוד?
(Tamm, 2014)	ADHD	3-7	הורים	תסמינים והתנהגות
Cog-fun (Maier, 2011)	ADHD	5-7 4.5-6.4	הורים*	כל תחומי התפקוד*

מה חשוב להורים?

- תפקודי יום יום** (30.56%)
  - התארגנות בוקר
  - התארגנות ערב
  - אכילה/ארוחות
  - שימוש בחפצים
- תפקוד חברתי** (22%)
  - משחק חברתי
  - שליטה רגשית
  - השתלבות בשיחה
  - מילוי הוראות

(פריש, 2016)

Parental Occupational Executive (POET) Training (פריש, תירוש ורוזנבלום, 2016)

1. מבוססת על מודל **אימון**, בונה שפה עם ההורים: **ת"נ**
2. מאפשרת התערבות כבר בגיל הגן
3. מכוונת לשיפור **תפקוד יום יומי**
4. פרוטוקול מובנה ואחיד תוך **התאמה אישית** לצרכי הילדים והוריהם.
5. מתייחסת ל**מיומנויות נוספות** של הילדים
6. **מותאמת לצרכי ההורה עם ADHD:**
  - תהליך מובנה, קצר וממוקד, טפסים
  - אסטרטגיות מצומצמות, תומכות גם בתפקוד ההורה

POET: מבנה ההתערבות

- סיכום האבחון עם ההורים (תפקוד, ת"נ)
- **זיהוי מטרות תפקודיות** וקביעת סדרי עדיפויות (מפגש 1)
- **ניתוח משותף** של העיסוק המבוקש (**אישי**)
- מתן **מידע** - אסטרטגיות שעשויות לשפר
- סיוע בגיבוש דרכי הבניה / התערבות
- סיוע במדידת יעילות ההתערבות
- **סיוע במעבר לפתרון בעיות עצמאי של ההורים**

מפגשים 2-8

ראיות מחקריות ל-POET

- ✓ **ישימה:** אחוזים גבוהים של הגעה לכל המפגשים (98.6%), ושל יישום ההדרכה (80.56%-94.4%)
- ✓ **יעילה** בשיפור:
  - ילדים: תפקוד, ת"נ, תסמיני ADHD
  - הורים: ידע ומיומנות, שביעות רצון מביצועי הילדים
- ✓ **יציבה:** שימור התוצאות עד 6 חודשים מתום ההתערבות
- ✓ **איכותני:** ידע, כלים ישימים, שיפור תפקודי
- ✓ השיפור נובע מהשיטה, ולא ממאפייני המטפלים (17 חוקרים, Observed Power = .81-1; $\eta^2 p = .16-.69$)

(Frisch et al., 2020a 2020b)

תרומת המחקר לשדה המחקרי והקליני

- שתי עבודות תזה, כנסים בארץ ובעולם
- 20 קורסי הכשרה
- תרומת ה-POET לטיפול בילדים עם בעיות כרוניות קיבלה הכרה בין לאומית בתחרות בטורונטו
- החברה הישראלית להפרעת קשב מכירה ב-POET כטיפול לא תרופתי מתוקף

אחרי 5 חודשים

".... אין לי מילים להודות ולתאר לך את השינוי הגדול שעשית ברוני..."

רוני מאוד התפתחה, התחזקה ברמת הביטחון העצמי .. ברמת העניין בבית היא עדיין זקוקה לעזרתנו, אבל היא הצליחה לפתח עולם דימיון, עולם משחק עשיר מאוד בבובות, משחקי כאילו וכי..

הגננות מתרשמות שהיא השלימה את כל פערי ההתפתחות והיום היא ילדה מובילה בגן, הן ברמת הבטחון העצמי, ברמת העזרה והעצמאות.."

32

תיאור מקרה

בת 3 שנים 31 חודשים

33

Take home message

- ADHD נחשבת הפרעה בהתפתחות הת"נ
- ת"נ מאפשרים שליטה עצמית בתפקוד, התנהגות ושפה
- מיקוד בת"נ מאפשר איתור מוקדם, מענה מקיף
- באבחון וטיפול בריפוי בעיסוק ניתן:
  - לאתר חסרים בת"נ לפחות בגיל 3 שנים
  - להעריך חסרים נלווים (DCD, SPD)
  - לעזור לילד (ולוהורה) לתפקד טוב יותר לאורך זמן, להטות את מסלול ההתפתחות לטובה!
  - הטיפול מבוסס ראיות מחקריות, דרוש המשך מחקר

תודה על ההקשבה! carmelitfr@gmail.com

34